

ZASTAVE

Miroslav Krleža

Slovesni banski gala pogreb presvetle gospe Hortenzije de Emericzi, rojene plemenite Habledić-Zdenčajgrajske, imenitnice Gospenjskega reda cesarice in kraljice Elizabete prvega razreda in kraljevskega Ogrskega križa za civilne zasluge, predsednice Hrvaškega Rdečega križa in tako naprej

Dva dni po divji hudi uri na Marjetino, ki je sklestila vse vinograde in vse žito od Plješivice do Vugrovca in Kašine, na sam dan pogreba presvetle gospe Emerički, se je Kamilo sredi patetične množice sto in sto bleščočih, zglajenih cilindrov izgubil na prizorišču banskega gala pogreba v nevaležni vlogi človeka, ki čedalje slabše obvlada igro in čuti, kako se mu krči izpiti meh telesa, kako se mu drhteči život topi v mastni mešanici strašljivo groznega znoja, ki se mu od stegen do kolen in meč in od ritnega žleba do dlani in podplatov lepi na blago kakor gost glicerin.

Zaradi neumnih in nesmiselnih pasjih dni se hrastovo listje v krošnjah na Mirogoju nemo vije za vsaj eno samo kapljico vode, sklepa k molitvi kakor okostje presušene peclje, vpije na pomoč pod ognjem razbeljene nebeške pekače, ki krvoločno žari skozi zaveso saharskega prahu, tisti perverzni rabeljski navček na mirogojski porti pa se je tako zmagoslavno razbevska, kakor da skovika od samega veselja, ker se je spet enkrat v praksi pokazalo, da človeško življenje ni nič drugega kakor pest pepela, nesrečen kupček po nedolžnem na smrt obsojenega mesa, ki ga ljudje med veselim pasjim laježem ženejo na morišče.

— Vsi ljudje pravzaprav umirajo po nedolžnem na smrt obsojeni, zaklani, zadavljeni ali zastrupljeni, in človek mora za svoj odhod s sveta izbirati samo med temi tremi diagnozami, je Kamilo premišljeval o mamini diagnozi primariusa Vugrovečkoga, ki si vse na tem svetu razlaga s strupi in z zastrupljanjem, s toksini in z intoksikacijami, in šel ob levi strani ob svojem gospodu očetu, nadvse uglednem banskem dostojanstveniku, ki se je zbrano zavedal, da se giblje v središču pozornosti vsega svojega banskega policijskega in administrativnega aparata.

Presvetli je bil še zmeraj elastične postave, koščen, lepe rasti, podoban staremu konjeniku in mečevavcu, v slogu nekakšne starinske žanske kompozicije, ki podaja užaloščenega soproga za pogrebom ljubljene žene; z levo roko je objemal sad svoje ljubezni (svojega edinca), se kakor v bolečini naslanjal Kamilu na rame, se z nervoznimi prsti dotikal blaga Kamilovega vestona in nervozno stiskal sukno, z desnico pa v ritmu pogrebne pesmi nekako dajal takt posmrtnemu psalmu, kakor da je duševno odsoten; pravzaprav se je stari Emericzi popolnoma slaboumno premikal sklonjene glave s tistim svojim čudnim, bleščočim se cilindrom iz črne, zglajene zajčje dlake, s tem slaboumnim simbolom svoje prezidialne časti, in šepetal nekaj na pol razločno, na pol po

tihem svojemu tajniku, ki ga je pol v desno spremljal tik za petami: Čavka, ko bodo urejali vence, pazite, da bodo aranžirali Tiszov venec posebej, tako da se bo videlo, da je to njegov venec; naj pride med dva družinska venca, Čavka, tako da se bo videlo, da je to venec ekscelence grofa ministrskega predsednika...

Kamilu je šel pred vso bansko komparzerijo, ki se je zgrnila okoli mamine rakve, izpostavljene na nosilih pred mrtvašnico, da bi pospremila pozemeljsko lupino soproge svojega šefa na večno pot, in čutil, kako se izgublja sredi goste, neprosojne tančice antipatičnih sivih oči in kako ga čedalje bolj astmatično stiska velikanski, bleščeči se pas nevarnih pogledov, pas, ki se zvija okoli njegove nervozne telesne substance kot usodna laokoonska kača velikanka.

Po Kamilu se plazijo čudno bleščeči pogledi in ga čedalje bolj perverzno oblegajo, zakaj tisto senilno budalo, tisti vrhovni medikus Vugrovečki, je kajpak razklepetal po vsem Markovem trgu, da se celih pet dni ni oglasil na obupne klice svojega očeta, da bi še pravi čas prišel k smrtni postelji umirajoče matere, ko pa je navsezadnje vendarle blagovolil priti, je dobil svojo gospo mater, ki ji je bil edino upanje na tem svetu, že na mrtvaškem odru in še tam, lepo vas prosim, še tam, še pred mrtvaškim odrom svoje matere, je obstal trd in okruten, kakor da je idiotsko gluhonemo bitje, ne pa človek iz krvi in mesa.

Pod stopnicami mrtvašnice je mamino rakev obkročila neprebojna policijska falanga cele čete dostojanstvenikov kraljevske hrvatsko-slavonsko-dalmatinske vlade, s prevzvišenim gospodom baronom na čelu, ki je zastopal kraljevino: vsi ti so spremljali gospoda ministrskega svetnika illustrissimusa Đuleta Reviczkega, ki je kot odposlanec a latere grofa ministrskega predsednika pripotoval na mamin pogreb v imenu njegove prevzvišenosti ministrskega predsednika in v tej vzvišeni funkciji položil rajnici na mrtvaški oder venec ekscelence grofa, s patetičnim napisom na temno modro moarirani svili v odtenku parmskih vijolic, v znamenju zadnjega simboličnega pozdrava, ki je bil prav gotovo priznanje, za katero je šlo toliko njegovemu očetu, da se ne bi ta grofovski venec izgubil v gozdu rož in lovorovih vencev. Po privajenem banskem protokolu se je za prvo vrsto gospodov uradnikov v generalskem rangu, v predpisani vojaški oddaljenosti petinsedemdeset centimetrov, zvrstil kordon impozantne čete banskih svetnikov, samostojnih, sekcijjskih in upravnih šefov in načelnikov, tajnikov, pristavov, sekretarjev, svetovavcev, praktikantov vseh kraljevskih in banskih uradov, ustanov in ravnateljstev, ki so jih spremljale njihove gospe, ugledne dame, banske svetnice, v popolni črnini, s tančicami in črnimi slamnatimi košaricami, ki naj bi se jim reklo slamniki, prenašarjenimi s črnimi češnjami in z nojevimi peresi, da so bile kakor sračja gnezda; potlej so šli še dva ali trije grofje, nekaj baronov in škofov in višjih cerkvenih prelatov, generalov, oficirjev, in vse je bilo v resnici »standesgemäss«, kakor je rekla teta Amanda von Terry-Adlersberg, vdova po generalfeldmaršallajtantu, ki je prišla z Dunaja, da bi bila osebno navzoča na pogrebu svoje drage sestrične Hortenzije, s katero sta bili leta in leta v prisrčnih stikih.

— Vsi ti zastopniki kraljevske uprave s svojimi detektivi, zaupniki in ordinariji, vsi ti — *in corpore* — dobro vedo, da je s svojo *Regniko-*

larno variacijo vsem, pa brez izjeme vsem vrgel v obraz rokavico, da je odpovedal zaroko z edinko šefa redaktorja *Madžarske besede*, starega Kamrátha, da se ženi pri soprogi svojega profesorja, ki ga je kot pokrovitelj vpeljal v javno življenje prestolnice, in da se je edinole on sredi vse te protokolarne parade predrznil priti med gospodo golorok, brez rokavic, gologlav, brez klobuka, tako da je sredi vse te ocilindrane trume samo on brez cilindra in brez salonske suknje, ker se je pripodil na pogreb svoje matere kot potepuh brez pietete in tukaj kljubuje pred vsemi ljudmi, ne da bi potočil eno samo solzo iz oči; vse to se lovi v drobna ogledalca pogledov, ki se bliskajo okoli Kamila kakor zaklete lučke nad gnilim banskim močvirjem, sredi katerega je pljusknila zaplemba njegovega članka v *Pokretu* in v *Agramer Tagblattu* kot izzivalen škandal največjega obsega. Politični šef banske uprave se je kajpak znašel v nezavidljivi situaciji, ko je moral vpričo vsega Markovega trga pleniti veleizdajavske tekste svojega sina, tako da so ga klicali na raport — *ad audiendum verbum* — k ministrskemu predsedniku, kjer se je moral priti sramote; in če je že blamiral svojega presvetlega papana in pustil mamo, da je umrla, ne da bi ga mogla vsaj blagosloviti, mora še zdaj in tukaj pred vsemi kot razkrinkan hudodelec kljubovati s svojim predrznim nastopom, kakor da je še posebej ponosen na to, da rovari in spodkopava kariero svojega gospoda očeta, ki je v službi tako pedanten in v vseh pogledih politično tako brezkompromisno neprijeten.

Moralistični, banskosvetniški, kanclistični in detektivski pogledi se bliskajo od hudobnega veselja, da je začel medved bobnati tudi pred hišo Emiričkih, izzivajoče buljijo oči v Kamila, kakor da so vsi rojeni arbitri; to je cela mobilizacija nesramnih oči v malem, vendar je ta melasa iz banskega mesa sita, nažrta, nečlovekoljubno kislá, neumna, ja, kar idiotska; to so same temno modre maske črne polti, sami cigani; joj, koliko je samo teh banskih ciganov in mamelukov, te bizantinske sodrge, izraelitov, častnikov, generalov, odbornikov, mastnih, nečistih duhov, prepotenih krink subalterne banske drhali z izposojenimi cilindri; ni jim ne kraja ne konca in vsi ga gledajo kakor akrobata na vrvi in vsi bi radi z izzivalnimi pogledi ošinili gospoda sina, edino upanje gospoda šefa, ki je tako pogosto inkvizitorsko neizprosén, mladega gospoda, ki je prešel med supilovce, tako da prismuknjeni rod, ki se klanja terorju, na vseučilišču v Pešti in na Dunaju gleda v tem fantu svojega zastavonošo.

Med množico radovednih oči čuti Kamilo sive, lepljive, malenkostne, uvele, neizrazite, kalne, uradniške, utrujene, blede poglede, ki se ga indiskretno dotikajo s steklenim sijajem, kot voda prozorne, mračne, skrivnostno hladne, čudne oči, ptičje oči, sive, grabežljive, lačne, zahrbtné, neumne, mrtve oči, udrte in skrite pod nizkimi orbitalnimi loki, na pol slepe, kurje, dremotne, tope, zvite in hudobne oči, tako ugasle, tako klavrno potegnjene vase, kakor so pogledi topoumnih ježevcev; sredi vse te toče prismojenih oči pa je čedalje več nečistih in grdih pogledov, tako da sploh ni nikjer več nobenega toplega, sočutnega, odkritosrčnega očesa; ko bi se vsaj pokazalo kje eno samo edino, simpatično, dobro, sinje, čisto človeško oko, ki bi ga lahko sprejel kot ogledalo

svoje brezupne, klavrne osebe, ki tule bulji v prazno, sama sebi odveč sredi kupa človeškega mesa, ker se ne zna otresti grozljive prikazni brezupne jalove in žalostne osamljenosti.

Zgodilo se ni nič posebno patetičnega od nevarnosti preveč poudarjene teatralike, ki jo je Kamilo pričakoval, da mu bo zgrmela na glavo, kakor hitro se bo v prvem trenutku srečal z očetom, ko je ob svitanju prišel s postaje v Jurjevsko ulico, potem ko je dobil tri dramatične telegrame, in našel mater že položeno na mrtvaški oder v veliki dvorani v pritličju na desni (kjer je pod svojo streho prespal svoj zadnji odmor v Zagrebu tudi njegov ded presvetli Kalman Emerički).

— Kar poglej si, prosim te, izvoli, mrtva gospa tamle na parah, to je tvoje delo, gospod. — Kamilo je trepetal, da ga bo stari v slogu svojega pisma pričakal z veliko gesto očitkov in svete jeze. — Le poglej, lepo te prosim, ti sam si zakrivil smrt svoje matere s škandalom največjega sloga. — Pa je bilo na Kamilovo največje presenečenje ravno narobe: ko je presvetli Emerički zagledal svojega edinca, ki je čez prag stopil pred mrtvaški oder, je brez geste bruhnil v pretresljiv jok in v resnici razburjeno, ja, kar strastno potegnil svoje drago dete k sebi in ga začel vznemirjeno poljubljeni na oči, na usta, na čelo, na lase in na roke; presvetli se je privil ob Kamilovo telo kakor utopljenec, ki se še sam ne zaveda, kako se oklepa reševavca, in popolnoma brez zveze, v vročem slapu solz, vzdihov in ječanja kar naprej ponavljal zmeraj isto frazo, kako neznansko je nesrečen, o moj bog, kako neznansko je nesrečen, naša rajna mama pa je bila tako dobra, o, za vse skupaj je bila tako dobra, zame in zate in za nas vse, tako krotka in skromna, tako ponižna in ljuba, tako vdana vsem nam, moje drago dete; naša mama je bila čudovita ženska, tako da vsi jokajo za njo; nikjer ni žive duše, da ne bi jokala za našo mamo na Ladanju in v Zdenčaju, o moj bog, kako neznansko sem nesrečen, Kamilo, dete moje, molimo za zveličanje mamine duše, sinko moj, samo molitev nas še tolaži; še vedeli nismo, koga imamo med seboj, anima candida, angel je bil med nami, o gospod ti naš ljubljeni, usmili se, Kristus gospod, usmili se, o, oče naš, ki si v nebesih, Kamilo dragi in mili, ti moj edini, ti si mi zdaj vse, kar imam; razen tebe nimam nikogar več, bodi dober, molimo, dete moje, za našo rajno mamo...

— Takole ti vrti spet eno svojih gramofonskih plošč, samo da je še ni uvrstil v kategorijo »rajne mame«: pravzaprav vsi skupaj vrtimo svoje gramofonske plošče o angelih, o žalosti, vse to so same skrivnostne besede, s katerimi se tolažimo, se opijanamo z nerazumljivimi in neumnimi besedami; molitev nam je edina tolažba, »strti v silni bolečini« igramo tako prazno in dolgočasno epizodo iz »družinskega življenja« po vseh predpisih, če pa je kdo potopljen v resnično pravo, avtentično in nesimulirano »bolečino«, v svoje ranjeno srce, če je narkotiziran kje drugje, če ni navzoč na tem odru, če je popolnoma prazen in tu nima kaj reči, ker se kratko in malo ničesar ne spomni, če je omamljen s strupenimi drogami, če celih štirinajst dni trepeče pred tistim kretenskim, balkanskim klanjem ob Vardarju, kjer so norci poklali vse, v kar se je splačalo verjeti kot v edino rešitev, če je demoraliziran zaradi veliko bolj omamnih hekatomb mrličev, zaradi katastrofe, ki je neiz-

merno bolj tragična kakor tukajšnja mamina smrt, če ga je obsedla nekakšna druga fiksna ideja, pa ne samo ena, temveč cela nepregledna množica idej, če ga je povrh tega obsedla še nekakšna ženska, potlej se mu krči srce od krčev in od zone, da se bo znašel pred mrtvaškim odrom tiste ženske, tukaj, pred tole neumno banskosvetniško publiko, pa je ravnodušen kakor tujec, ki potuje tod skozi, sicer pa je že sedem in še več let doma zunaj tega območja, odtrgan tam, nenavzoč tukaj, v mislih neizrekljivo oddaljen od svojega očeta, ki se tukaj naslanja ob njegovo desno ramo in gre za krsto svoje soproge, njegove matere, pa se mu niti ne sanja, da so ravno včeraj na Dunaju, na kongresu za mednarodno pravo, pred kolegijem znamenitih juristov iz vse Evrope, prebrali njegov apel, bolj rečeno politični protest, poslan temu mednarodnopravnemu areopagu, protest zoper predrzno anomalijo, da v zakonodajnih mednarodnih konvencijah ni zastopnikov hrvaškega pravosodja.

Eden od najstarejših evropskih narodov, ki se v svoji politični zgodovini ponaša s sedemstoletnimi parlamentarnimi in zakonodajnimi tradicijami, ki so starejše od angleških, eden od zahodnoevropskih parlamentov, ki je do februarске revolucije leta 1848 sprejemal zakone, napisane v latinščini, ker je tako hotel dokazati, da nima nobene zveze z madžarsko legislativo, ta in tak narod sredi Evrope danes nima besede pred mednarodnimi pravnimi forumi, ker ga je okupiralo nasilje tujcev proti svobodoljubni politični volji, ki jo je v zgodovini že tolikokrat manifestiral, da namreč ne prizna nobene zakonodajne oblasti razen svoje, ljudske.

Cela vrsta mednarodnopravnih konvencij, ki se z njimi veže madžarska zakonodajna oblast, ni v skladu s hrvaško zakonodajno avtonomno svobodo, pred zahodnoevropskimi mednarodnopravnimi forumi ni zastopnikov hrvaške zakonodaje, zakaj tukaj, na Hrvaškem, so danes na oblasti tuje kreature, ki nimajo nobene politične legitimacije za opravljanje zakonodajnih funkcij.

Hrvati kot narod danes nimajo nobenega pravnega vpliva na oblikovanje tako imenovanih skupin hrvaško-madžarskih zakonov, pa čeprav so ti »zakoni« pravno in mednarodnopravno razglašeni kot dvo narodno »madžarsko-hrvaški«, vendar vse hrvaške zakone sestavljajo unilaterarno in jih objavljajo samo v madžarščini, naj bo že na Madžarskem ali na Hrvaškem, pri izdelavi konvencij, ki so ravno toliko hrvaške kakor madžarske, pa ne sodelujejo hrvaški pravniki.

Ker je to protizakonito nasilje v najbolj osnovnem napzkrizju z vsemi znanimi mednarodnopravnimi konvencijami, pozivamo kongrese mednarodnopravnih strokovnjakov, kakor je tale, ki se je ravno zdaj zbral na Dunaju, naj se v imenu mednarodnega prava pospeté z vso strokovno skrbjo tej anomaliji, ker je tako rekoč eden eklatantnih dokazov, kako danes sredi Evrope vladajo metode in načini, kakršnih v imenu civilizacije ne podpirajo nič več niti v najbolj zaostalih kolonijah.

Ko bo ta apel jutri priobčen v dunajskih listih pod njegovim osebnim imenom in ga bodo tile Čavke in Čavraki jutri servirali staremu kot najnovejšo provokacijo njegovega gospoda sina, v kateri ni sploh niti unče količkaj duhovite nianse, ki bi mogla šarmirati grofa ministrskega predsednika (kakor tisti krajši članki o grofu A. P. v *Zastavah dvajsetega stoletja*); to bo surov udarec ravno na dan mamine zadušnice. Kaj naj neki odgovori staremu na tej žalostni pogrebščini, zakaj vse skupaj ne bo ostalo skrito; stvar ne more ostati anonimna in na izzivanje bo reagiral ves peštanski tisk, zakaj to pot bo pod njegovim imenom prekoračena vsaka, še tako minimalna demarkacija spoštljivih konvencij.

Zdaj pa povrh vsega še ta prekleta Bregalnica, ta grozna, krvava, antipatična, slaboumna Bregalnica... Da se je sploh odločil odpotovati z Ano na Blatno jezero; to je bil pravzaprav beg pred nevarnostjo kriminalne nevihte, ki se je vzdignila iz Makedonije nad vso fatamorgano njegovih sanj in hipotez... Celih sedem dni ob Blatnem jezeru je podzavestno trepetal pred novicami v listih in zdaj, poglej, od tistega večera, ko se je po telefonu oglasil Ani, danes pa je že četrti dan od njegovega odhoda (Ana je bila ravno v vodi in kadar se Ana kopa, ji kolena gledajo iz vode kakor dvojne gladkih, lesketajočih se, porcelanastih otroških temen), ko je našel na svoji mizi telegrame o maminem smrtnem boju, pa vse do tegale pogreba se pravzaprav duši v krvavi bregalniški kopeli. Odlomila se je velikanska, nevarna, zakleta skala, pod vsemi nami je zazijalo grozno, brezdanje brezno, petdeset tisoč krvavih trupel je prišlo na ta neumni oder, odpotoval je, ne da bi se kaj poslovil od Ane, tile tukaj pa prepevajo *circumdedeunt*, kade se voščenske, ponorela plamenica sonca pa sveti na petdeset tisoč mrličev; petdeset tisoč trupel gnije po tistih grapah ob Vardarju, polivajo jih z apnom in petrolejem, kade se črni oblaki iz grmad, nad njimi letajo kavke in krokarji, tule pa ti stoji tale Čavka kot očetov adjutant, ves uslužen, tri korake stran od njegovega očeta, gospod doktor Čavka, vse skupaj pa je pravzaprav mamin pogreb; mama leži v temle črnem zaboju mrtva in vsemu temu se reče smrt.

Smrt... Od prvega udarca, ko človeku v zavesti odjekne smrt kot dramatični glas zvona, pa do takele znakažene pogrebne slovesnosti, ki kakor nekakšno razvedrilo s poceni ognjemetnim pompom teatralno deluje samo na duhove s sumljivo negovanim okusom, se človek nekako iz dneva v dan, iz noči v noč čedalje bolj in prav pasje neumno lovi v popolnoma nerazumljivem spoznanju, da je nekdo umrl, da namreč človek, o katerem so nam rekli, da je umrl, ni več živ, da se je naša mama spremenila v mrtev predmet, ki ga prenašajo kakor ne vem kaj, da je postala za vse, ki so »stri v bolečini«, dobra kakor angel, vendar Kamilo že dva ali tri dni, vse do dramatičnega odhoda iz Pešte pa do svitanja, ko je prišel sem in takoj po prihodu stopil v očetovo hišo in zagledal mamo na mrtvaškem odru, in vse do tele banske gala slovesnosti, čedalje globlje tone, ker se ne more znajti, tako da je zatrepetal na gorkem saharskem vetru kakor hrastov list na krošnji v parku, ko je pevski zbor, ki mu je bila »rajna mama« pokroviteljica in se ponaša z imenom

tragičnega, slavnega romantika, s sordinantnimi basi intoniral *Requiem aeternam*.

Čisto temačno so se še kadile mamine voščene sveče, da bi ji bilo malo bolj svetlo na skrivnostni poti, po kateri zdaj popolnoma sama blodi po temni noči, »v večni temi«, potlej pa so pogasili pogrebne svetilke in zdaj ji brkata gospoda v cilindrih na vso moč resno in dostojanstveno prepeva za srečno pot, Kamilo pa čuti, kako mu je kri pritisnila v noge in kako je prebledel kakor mrlič; in če bi ga vprašal kdo od te gospode, lepo vas prosim, mladi gospod, kako ste prebledeli, pa ne, da se česa bojite, mogoče celo svoje vesti, kaj bi mu mogel odgovoriti; ja, ja, *illustrissime, magnifice*, prebledel sem, bojim se umreti, ja, ja, bojim se umreti, pa ne vem, kaj se to pravi, vendar me je strah, čeprav je to v resnici do kraja nespametno, kakor morem presoditi po vsem skupaj, ker res ni nobenega vzroka, da bi človek trepetal pred smrtjo, če je bil že zdavnaj nekoč neprimerno dlje mrtev, kakor je danes in tukaj, na tem pokopališču, trenutno živ; in če umre, bo spet tisto, kar je bil že nedopovedljivo dolgo, preden je postal to, kar je zdaj; zakaj bi se torej bal, da postane vnovič tisto, kar je bil svoj čas že tako neizrekljivo dolgo, kratko in malo že celo večnost — ko ga ni bilo; te izkušnje imamo vsi živi, tako da torej v resnici ni nobenega vzroka, da bi se človek tresel od preplaha in skoraj omedleval, ker je nekdo umrl; in ta »nekdo« je njegova mama, v črno lakiranem zaboju, iz katerega moli »ibertan«, čipkast papirnati krep iz »ibertana«, podoben perforiranemu belemu papirnatemu okrasju za godovne torte; in zdaj se ta zakleta, težka rakev, pregrnjena z »ibertanom«, mogočno vzdiguje, kakor da je zvrhana prsti, in hudič je vse skupaj odnesel z nekakšnim vražjim »ibertanom«, mamo in tisto nesrečno Bregalnico in Tunguza-Čupo in Piemont in Beograd in Srbijo; in vse to se je sesulo kakor ob potresu in še zdaj leži v razvalinah, v tej neumni, lakirani skrinji, ki jo nosijo tu pred njim, pregrnjeno s čipkastim, pozlačenim papirjem, kakor škatlo bonbonov, vsemu skupaj pa se reče epilog nečesa, kar se pravzaprav še niti začelo ni.

Petdeset tisoč bolgarskih in srbskih trupel ravno takole leži na mrtvaškem odru, vojaške kapele igrajo Chopina, pogrebni sprevod se pomika, na čelu sprevoda je pa njegova mama. Tunguza-Čupo je raznesla bolgarska bomba, tisto kakor marmor trdo, zmršeno Čupovo lobanjo je razmesarila bolgarska granata; Čupovo bistro, pesniško glavo je zmrcvarila bolgarska granata, tisto čudovito kljubovalno glavo, o kateri je beg Asim Behmen Karamehmedović, *einjährig Freiwilliger* iz dvaintridesetega cesarsko in kraljevo peštanskega infanterijskega regimeta, patetično izjavil, da je Tunguzova glava pravzaprav klasična glava, kakor ustvarjena za turški kol, vendar Tunguza niso nabodli na kol Turki, temveč Bolgari.

Kamilo je bil v začetku maja skočil v Beograd in poročal Tunguzu o stanju jugoslovenstvujušče univerzitetne organizacije v Pešti (sedemnajst članov, od tega petnajst Hrvatov iz banovine in z Reke, dva musli-

mana, beg Asim Behman Karamehmedović, sin tuzlanskega hodža, in Mostarčan Meša iz bosensko-hercegovskega tretjega bataljona, ki sta bila oba enoletna prostovoljca); in tako ga je Tunguz po zaupnih pogovorih v neki manjši dorčolski kavarnici, v senci džamije Bajraka, pri gospodarju Jevremu, odpeljal na izlet, da bi si ogledal Kumanovo.

Povzpeli so se na koto 511, na znamenito zgodovinsko koto Zebrnjak 511, s katere je Zekipaša 25. oktobra 1912 poveljeval bitki pri Kumanovu in s katere se odpira cela panorama na oddaljene, nedogledne horizonte celih pet stoletij naše nesrečne, krvave preteklosti.

V blagi sivo srebrni svetlobi, z nizkimi, težkimi mehovi majskih oblakov, skozi tiho, lirično tančico toplega dežja, z obris starodavnega mladonagoričanskega marmorja v daljavi se je tukaj spodaj, pod njenimi nogami, razgrnila velikanska vizija z veličastnim razgledom na skopsko Crno goro, vso zavito v mokro, gosto spomladansko meglo, daleč na obzorju, v intenzivno modrih obrisih, pa strmi gorski grebeni v snegu.

— Poglej, na levi od nas, mu je Tunguz pridušeno in polglasno, kakor da recitira lirično pesem, ciceronsko razlagal bitko pri Kumanovu, ves razvnet spričo romantične patetike tega dramatičnega dogodka, — na levi od nas, veš, vse od tiste sive ceste, ki se vije vzdolž drevoreda murv, pa čez črto Kumanovo—Mlado Nagoričino je pritiskala prva srbska donavska divizija, tukaj, za nami, med tole koto in pa samim krajem Kumanovom, je držala svoje položaje na Zebrnjaku 511 turška bitolska divizija rezervistov, na desni od nas, v smeri proti Mlademu Nagoričinu, je udarila sedemnajsta redna turška kot predhodnica vardarske armade Zekipaša, ki je s svojim sedmim korpusom razvrstil čete za napad na jedro srbske vojske, z bazo v samem Kumanovu, od koder se je kadilo kakor iz peči, ker je bilo v njem toliko turških kotlov.

V noči z 22. na 25. oktober je sedmi Zekipašev korpus s trinajsto divizijo prišel čez Pčinjo in se v gosti megli neslišno in tiho približal prav do srbskih položajev, mi pa še vedeli nismo in se nam še sanjalo ni, da so nam Turki prišli na streljaj daleč. Tretji konjeniški polk je imel nalogo oglednice, a je naletel na močan turški odpor, ko je dobil nalogo, da mora zavzeti ravno ta hrib, ta Zebrnjak; in ko smo obvladali in obšli to postojanko s šestdesetimi topovi plena in z nekaj tisoči mrtvih, smo pomendrali koto in tako odločili vojno; in to, dragi moj, to je bila bitka za Kumanovo...

In samo pomisli, kolega, te naše generalštabne krave (obrenovičevske) še vedele niso, da smo dobili vojno, me razumeš, človek božji, čisto preprosto in logično, kakor dvakrat dve, tresk po turški črepinji in stvar je bila opravljena; črepinja je počila, našim generalom se pa še sanjalo ni o tem, me razumeš, zakaj še pozneje, ko smo že prišli v Skopje, je naša glavna komanda koncentrirala vse svoje čete prve in druge in tretje armade in jih usmerila proti Ovčjemu polju, kjer naj bi po njihovem pametnem, strateško veleumnem načrtu šele nastal prvi stik z jedrom Zekipaše, ki ga v tem trenutku že nikjer več bilo ni, ker se je, dragi moj, razkadil — kakor dim... In zato je že skrajni čas, da pri nas v generalštabu napravijo red, in upajmo, sokol moj dragi, da nam na to res ne bo več treba dolgo čakati, ker so pred nami še drugače

resne naloge, ki jim tile naši revčki in protinasti starčki sploh ne morejo biti kos in tudi pripravljeni niso nanje.

Tako je govoril Tunguz na Zebrnjaku 511. Bolgari pa so hoteli to vojno, kajpada, o tem ne more biti nobenega dvoma: Koburg je po načrtu stopil v vojno, pa tudi Čupa je hotel to vojno, vsi so hoteli to prekleto vojno, to poblaznelo Bregalnico, naj bo že Dušan ali Milutin ali car Mihajlo ali Zekipaša ali kralj Milan ali general Franja Zah ali Czartoryski ali Garašanin ali Baja ali radikali ali Radoslavov ali Ferdinand ali Dunaj ali njegova ekscelenca grof ministrski predsednik v Budimu ali Prenk-Bib-Doda ali naš kretenski dunajski in peštanski tisk, vsi ti so hoteli to vojno, še posebej pa Čupa, zakaj takrat, ko so stopili v baziliko svetega Jurija v Mladem Nagoričinu, pobožno, po prstih, s pridržano sapo, v resnici patetično, je Tunguz skoraj zadeklamiral, kako je ta kraj vsakemu našemu človeku svet, ker so tukaj, pred ravno temle ikonostasom, leta 1515 odpeli slovesno molitev kralja Štefana Dečanskega v vojni zoper Bolgare, za zmago na Velbuždu, po zmagi na Velbuždu, ki jo je gospod daroval našim četam, pa je bilo tukaj izpostavljeno mrtvo truplo do kraja poraženega bolgarskega carja Mihajla: tako, vidiš, to so naši računi od včeraj, danes pa se moramo predvsem maščevati Bolgarom za Slivnico in potlej poravnati z njimi račune glede Vardarja: in glej, tako se je v resnici tudi zgodilo, kakor je napovedal Tunguz: zdaj so računi definitivno poravnani in zdaj je vrag odnesel vse skupaj. Čupa in Slivnico in svetega Prohorja Pčinjskega in svetega Gavрила Lesnovskega. Ana pa mu je davi telegrafirala svoj naslov z dne 20. julija: sanatorij doktorja Lechnerja ob Vrbskem jezeru, se pravi, da je Ana že spet dobila temperaturo.

*Requiem aeternam dona eis, Domine,** mrmra zbor cilindrovcev, pred Kamilom pa se v počasnem pogrebnem ritmu pomika sprevod generalov, škofov, budimskih adlatusov, eksteritorialne gospode, ki brbljajo kakor mesečne avše, naivna družčina skopljene sodrge, ki se ji niti ne sanja, da grmenje teh prekletih topov z Bregalnice ni rekviem samo za petdeset tisoč trupel ob Bregalnici, temveč tudi za vso tole bansko parado, ki ne gre tu samo za pogrebom njegove mame, temveč celotne civilizacije.

Pred Kamilom gre primarius, gospod Žigrović plemeniti Vugrovečki, ob gospodu vrhovnem mediku kraljevine pa eden od škofov, potlej pa še en škof, in primarius pripoveduje dovtype svojima škofovskima pacientoma in tolaži gospodo z zajamčeno nesmrtnostjo: to so sami saborski magnati, regnikolarci, neka grofica in še neka grofica, saborski pedeli in sluge, subalterni gospoda v zlizanih salonskih suknjah, neki konjeniški polkovnik, neki konjeniški ritmojster, dva pehotna majorja, dva generala, neka osamljena plavalasa dama, blondinka, sladka kakor Ofelija, vseučiliški profesorji, gospodje liberalci, advokati, banski svetniki, sodniki stola sedmerice, svetovavci banskega stola, modra objektivna gospoda, avgurji boginje pravice, varuhi reda, dela in zakonitosti, jeguljasti, slabo plačani banski svetniki, zbirka oseb iz egiptovskih sanjskih bukev

* Daj jim večni mir, gospod.

Magde, kuharice gospe de Szemerove, vse figure in vsi simbolični rekviziti magične življenjske komedije, sobarice, detektivi, pisma, telegrami, čestitke, osmrtnice, venci, šopki, gospodje bančni uradniki, prokuristi, generalni direktorji, ves »venček« plemenitih gospe, uglednih dam z žurfiksov v Gornjem mestu; dobre volje se skoraj gotovo pomenkujejo o monogramih na perilu, se razburjajo zaradi služinčadi, zaradi čenč, zaradi spletk, opravljajo druga drugo; in ves sprevod se premakne in tako na veselem sprehodu, na vročem julijskem soncu, pod sončniki zažubori pogovor gospodov uradnikov z Markovega trga, o, *serous, amice*, me veseli, da sva se dobila, pa si že kaj slišal, škandal pri Emeričkih, mladi se ženi, in sicer pri neki že precej starejši dami, o, to je v resnici dobro, to je duhovito, bog mi je priča, *á propos, amice*, lepo vas prosim, kako sem vesel, da sva se srečala, bili smo v Badgasteinu, prinašam vam pozdrave tete Adele, kako pa se kaj počuti milostljiva gospa Terka, v Opatiji je, lepo, čudovito, nebeško vreme, letos je hladno poletje, sem res vesel, tudi moja se odpravlja v Lovran, v Lovranu je nekam bolj udobno, pa tudi bolj poceni, ker vam po pravici povem, da imam že čez glavo tistih peštanskih jajtelesov, saj smo vendar Hrvati, pa vaš presvetli gospod šef, dobro, me veseli, imel je nekaj težav z nefritisom, česa ne poveste, lepo vas prosim, da, da, magnifice, oprostite, da vas sprašujem, kako je s tisto pravdo o Galdovu, je precej brez pomena, navsezadnje je treba že narediti konec, saj je *sub iudice* že od leta 1896, tako ne moremo več naprej, in jaz sem zagrmel nad njimi, dragi moj gospod, dobesedno zagrmel, bog mi je priča, da, da, pa še to in to, vse skupaj je čisto lepo, vendar ni logično, izvolite pogledati, kaj so odgovorili pod številko to in to, *ex offo*, prosim, *magnifice*, ne, ne, saj se ne igramo skrivalnice, že dobro, strinjam se, se pravi, da se pozneje lahko dobiva, potlej bom tudi jaz vam prebral to in ono, kaj vse lahko človek doživi na tem našem goljuživem uradniškem svetu, se vsaj vidi, v kakšnem analfabetskem okolju delamo, joj, dragi moj gospod doktor, življenje je pravzaprav blatna cesta, bog mi je priča, sluga ponižen, kako ste rekli, ta falirani smrkavec je onemogočil dekret doktorju profesorju Siščanu, in za povrh še iz madžarskih *Zastav*, no, ta je pa dobra, to je res kolegialno, da boste vedeli, tile Emerički pravzaprav niso nikoli posebno briljirali s svojim značajem, da pa bodo tako nizko padli, da se bodo šli madžarske ovaduhe, tega res ni bilo mogoče pričakovati, ne, ne, povrh tega je pa fant malo prifrknjen, *dementia praecox*, tako da spodkopava sam svojega očeta, meni samemu je rekel, *entre nous*, predsednik, dobro si zapomnite, Emeričkemu se spodmikajo tla, tale njegov fakin ga je do kraja kompromitiral, in tako kramljajo med seboj, ko spremljajo gospo Hortenzijo na njeni zadnji poti; vsak je kaj rekel, vsak je kaj napisal, vsak je kaj važnega telefoniral, naj bo že tale sedmi ali deveti ali enajsti cilinder, vsak je kaj telefoniral v Pešto, kakor hrvaški moralist, ki se zgraža, kako more kdo iz madžarskih *Zastav* podirati poštene Hrvate, dobre državljane, lojalne državljane, vdane dinastiji, pa je kljub temu telefoniral v Pešto, da najbrž vendarle ni moglo biti vse čisto tako, kakor mislijo naši presvetli gospodje na prezidiju, zakaj stvar je popolnoma normalna, gre namreč za pravilno podpisano pogodbo v duhu nagodbe, za pravdorek po paragrafu tem in tem, nismo demagogi, oprav-

ljamo svojo dolžnost, kaj se hoče, malenkostne sive uradniške duše, dezorganizacija brez perspektiv, korupcija, pa še lepo, podkupovanje, razsulo vseh pozitivnih vrednot, samo pogledjte, nazadnje je prišlo tako, kakor piše v svetem pismu, prišli smo tako daleč, da je bilo treba umreti, pokopujemo našo presvetlo, če se tako vzame, je pravzaprav še kar mlada ženska, pa kaj se če, vsake pesmi je prej ali slej konec, vendar je treba priznati, da je bila res prava dama, vsa čast ji, res dama *comme il faut*, v vseh pogledih dama, pa spet, če se tako vzame, socialno strašno strašno visoka in ponosna na svojo zdenčajsko kri, v mladosti pa ni bila, se lahko reče, preveč skopa s svojimi čari, tale naša Hortense, ne vem, ali vam je mogoče znano, ampak le pogledjte, tamle je tudi doktor Bogoslav Trupac, ta je bil nekaj časa v veliki milosti pri gospe Hortense, v senci svojega protektorja Emeričkega je menda odigral nekakšno vlogo *cicisbea*, pa vendar je videti, da je gentleman kljub vsemu majčkeno malo prizadet, in kakor je videti, niti ne simulira, o, vi tega še ne veste, kolega, pa vam je bil cel roman, prava ljubezen, rajnica si je neke noči že hotela vzeti življenje, strup, ciankalij, veronal, seveda, samo od takrat je že deset in še več let, to je bilo še v tistem času, ko je bil doktor Trupac kot banski tajnik *persona gratissima* pri Emeričkem, pa samo pogledjte, vsa čast, človek ve, kaj se spodobi, zdaj ti je prišel sem s soprogo, s svojo mlado soprogo Jurjaveško, z Dagmar Jurjaveško, starejšo hčerko starega Jurjaveškega, in ravno zdaj bo, kakor je slišati, kandidiral na listi koalicije, pameten človek, oh, ne, ne, taki si nikoli ne zlikajo hlač na prezidiju, prosim vas, le dobro si zapomnite, nisem slab prerok, sabor je kakor nalašč za Bogoslava Trupca, da si ga bo vzel za odskočno desko, ta se bo povzdignil še do regnikolarca, dobro si zapomnite, kaj sem vam rekel, pa tudi stari Emerički ni sveti Alojzij, ta ti je bil že od nekdaj nevaren donhuan, tudi ta ni nedolžna dušica, in tako je bilo kar hitro konec tega pogrebnega sprehoda, ker je grobnica plemenite družine Habelić, ki jo je stari Zdenčajski naročil še pri Bolléju, ko so postavljali arkade, takoj pri ilircih, komaj dva ali tri oboke stran, v najbolj reprezentativnem delu modrokrvne posmrtni kariere, tukaj, kjer počivajo generali, pesniki in rodoljubi, katerih slava je pred večnostjo trajnejša od bronu.

— Prosim vas, ne vem, ali vam je znano, zakaj Emeričke niso prepeljali na Ladanje, ko vendar vsi Emerički spe svoje zadnje spanje na Ladanju?

— Presvetla Kokošinjska je rekla, da je Emerička trpela za *idée fixe*, češ da se ne bi dobro počutila na tistem sirotnem ladanjskem pokopališču, med kmečko panogo rodovine Emeričkih, zato je poprosila svojega soproga, naj ji izpolni zadnjo željo, take reči pa je kajpak treba spoštovati, že iz same pietete...

Kamilo stoji kakor uspavan zaradi prevelike doze bromurala, se sklanja nad absolutno črno, antipatično odprtino, nad temen štirikotnik odprte rakve, ki tako neprijetno spominja na tisto črno odprtino na odru, iz katere na gledaliških deskah prihajajo duhovi, sicer je pa tako vse skupaj samo nekakšna klavrna predstava, pri kateri je v resnici treba

oditi z odra, popolnoma resno in brez odloga. Kamilove misli so kakor strte misli izgubljenega samotarja, človeka, ki je ta trenutek izgubil vsako vero v naj bo že tak ali drugačen pomen kakšnega določenega zemeljskega cilja in se sploh ne znajde v polmraku vznemirjenega razburjenja, pa si prizadeva, da bi se streznil s preskušnjami surove resnice, ki ga obdaja, glasna resnica pa je jok njegovega očeta, ki hlipa kakor otrok, in Kamilo mu z desnico stiska levo roko, da bi ga pomiril; pri tem mu kapljajo očetove tople solze po roki, tako da Kamila neprijetno veže v grlu, v požiralniku, v diafragmi, ga zbada v prsih pod levo bradavico, pa vendar ne more zajokati, temveč stoji kakor lesen in prazen: *Requiem sempiternam dona eis, domine, et requiescant in pace.* Molimo za dušo tistega, ki bo med nami prvi umrl. Oče naš, ki si v nebesih, posvečeno bodi tvoje ime, zgodi se tvoja volja;* in kakor da se je končala nekakšna koncertna prireditev z velikim uspehom: pristopajo gospodje v cilindrih, resna, dostojanstvena gospoda, vse sami mračni možje, otekla, zabuhla lica, obriti, kosmati, mozoljasti obrazi, moški, uradniki, ljudstvo, s kravatami in kavčukastimi ovratniki, s črnimi oguljenimi reverji, lesketajo se šipice v naočnikih, ščipalnikih, sveti se ogoljena zajčja dlaka, glacé rokavice iz naftalina, zmečkani telovniki, srebrne verižice z obeski, konjske glave, ženske glavice, Meduze, Mefisti iz pločevine, na trebuhih gospodov tajnikov in banskih pristavov, namrgodeni obrazi, skremžene spake, tesno urezane suknje, zmečkane hlače, povešene ustnice in čeljusti ječarjev in paznikov, geodetov in kotarskih mulcev, gnili zobje, povešeni in topoumni pogledi, koščene roke, vrvež trhljih, trdih rok, krčeviti pozdravi, napeti, hladni, konvencionalni, nenaravni, slabo zaigrani, simulirani, neotesani obrazi, maske, grimase, neznanj, motni, tuji, nejasni, oddaljeni ljudje; in vsi ti mu segajo v roke in jih je čedalje več, vro od vseh strani kakor kobilice, v jatah, in se vsi izumetničeno priklanljajo, vsi kaj vem kaj momljajo, kakor da molijo, vsi žalujejo, objokujejo, sami ostro rezani ptičji profili, okrogli, plastični, nevrastenični, razliti, kakor iz gumija, iz testa, iz melase, iz rumene ilovice, antipatična telesa, pokrita s poceni, preznojenim blagom (na mesečne obroke, iz oken pri Bettelheimu), na kupe toplega človeškega mesa, pregretega, prevlečenega s tanko, vlažno kožo ali surovo nagubano kakor pergament, maske zakrknjenih debelokožcev, državnih odvetnikov, cinikov, rutinerjev, rahločutnih, slabokrvnih nervoznežev, cela truma socialnih ničel brez imena, drobnih in neznatnih, tako nepomembnih kot socialni prah, trepetajoče krinke v preplahu pred nevarnimi banskimi jaguarji, dobro rejene, nadušljive, astmatične svinje, ravnodušno vzvišeni mehkužci kratke sape in diha, mlahave, zavaljene zadnjice; in vsi ti imajo cilindre in jih ni ne konca ne kraja; in vsi ti mu segajo v roke in to se vleče celo večnost, pa še kar naprej in naprej prihajajo, se priklanljajo, zijajo v človeka, to je mobilizacija nenaravnih telebanov, Kamilo pa je sredi vse te gneče in kar naprej sega v roke tem maškaram, tem nosovom, tem rilcem, tem črevom, tem opičjim smrčkom, ki imajo nosek drobcen kakor gumbek, ampak to so dame, banske svetnice in njihove edinke, sladke gospice, drage bansko-

* Daj jim večni mir, gospod, in naj počivajo v miru.

svetniške gospodičnice, smetana glavnega mesta kraljevine (ker se je po spodnjih plasteh banskega ričeta razneslo, da bi moral Emerički postati podban); to so zastopnice »lepega spola«, igrajo na klavir, nimajo dote, vse čakajo, kdaj se jim ponudi kakšna priložnost; pa spet gospodje kanclisti in akcesisti, gračanski in šestinski »paradni kmetje« z impozantnimi nosovi, z nevarnimi ptičjimi kljuni; tukaj se v solzah ves poceja nekakšen tanek, jetičen kmečki nos, tam spet kruli nekakšen mesnat rilec, tale detektiv je spotegnjen in koščen, tistile prezidialni gosposki konfident pa ves svilen, marcipansko jeguljast; tale čeljust otepava kakor čolnarsko veslo, moški s širokimi črnskimi nosnicami vdihava oster pokopališki prah, mrliški zrak po voščenkah in julijskih rožah: ne vem kateri vrag je res pričaral ta peklenški privid, kaj neki hočejo vsi ti ljudje, zakaj so se neki skopali na človeka na tem karnevalu nosov, bledih, brezkrvnih, rdečih (od petnajstih brizgancev bakrenih), razjedenih, razmočenih, kljukastih in grbastih, globoko vsajenih in plitvo prilepljenih kakor pustne maske; in Kamilo se vsega tega ne more otresti, temveč je sredi vse te nadleže obsojen, da se mora tudi sam pačiti kakor trapasta šema med drugimi pustnimi šemami.

Sredi regnikolarne in banske sodrge, pod točo indiskretnih pogledov, v vrvežu krink in zmršenih človeških postav Kamilo v duhu obtiči in v mislih blodi po Makedoniji, po kumanovskem pokopališču, po svoji prostorni peštanski sobi z visokim nadzidkom in razvejenim fikusom, po sobi, prenapolnjeni s staromodnim pohištvom gospe de Szemerove, joj, kako bi bilo prijetno, če bi bilo mogoče v tej sobi pozabiti na vse, kar je v zvezi z Ano in Bregalnico... Tam stoji sredi sobe baržunasta garnitura iz drugega cesarstva v barvi blede maline, s čipkasto prevleko in z osmerokotnim trinožnikom s sivo marmorno ploščo, v masivnem okviru iz hrastovine, z vedutami, ki so ravno tako v žametnih okvirih, v zelenem nadihu Badgasteina in Opatije, s portreti starega gospoda v mehki, svileni, plisirani srajci z zlato verižico, in mlade, lepo zalite, bidermajerske dame z močnim podbradkom in z rdečo rožo sredi mesnatega žlebička na belem, z brokatom obrobljenem dekolteju. Tukaj so knjige, tam je postelja, kjer je Ana prespala dve noči, ko je gospa de Szemerova za prejšnjo veliko noč odpotovala k svoji sestri v Bratislavo; in kakor drhteča rumena tančica dima, rumena kakor vihrajoče svileno blago žolte barve, presojna kakor anemona in lahkotna kakor dih, valovi po vsej sobi strupena misel na to, da je bila Ana tukaj, v tej sobi, da njena senca še diha s teh blazin kakor duh na spiritistični seansi, da pa je zdaj ni več in da je ne bo nikoli več, da je umrla, da je vsega konec; Kamilo pa vendar še nima v sebi moralnega poguma, da bi vse to doumel, ker je izgubil vero v možnost uresničenja in se tako potika na robu praznine.

Ana je materializirana misel, ostro rezilo sablje, ki seka vodoravno čez prepono, ravno nad trebušno mreno, pod sapnikom ga reže kakor nož, ga stiska za goltanec, mu razbija v sencih, v levem in desnem enako glasno, tako surovo, da čuti čelno kost pod nabuhlo kožo, zapira žgoče veke na robu omedlevice in se zaveda samo še toliko, da ga lovi nekakšna rumena megla ob misli na to, kako nevarno mogoča je

smrti, kakor je tule pred njim, tule na pokopališču, popolnoma odprta in grozljiva možnost resnične in dokončne smrti.

Če se bo tole z Ano v resnici vse skupaj končalo, kakor vse grozi, da se bo, potlej bo ostal zapuščen kakor pes na cesti, natanko tako, kakor je ostal zapuščen v Clôserie de Lilas pred dvema letoma v Parizu, ko se mu je razodelo, da živi človek pravzaprav čisto sam zase na tem planetu, in ko je od groze skoraj skočil v Seno, ko se je vračal v hotel. Kadar pa je v tej sobi navzoča Ana, kadar se njeni faraonski lasje razgrinjajo po njegovih blazinah, takrat ni zapuščen v temi, zakaj sredi teme brli Ana kakor večna lučka, slabotna, nizko privita lučka sredi velikanske praznine, nad veliko, temačno žogo, nad nepregledno, temno, brezbrežno lužo s petimi kontinenti, podobnimi petim otokom, tole našo žogo in vse druge žoge med zvezdami pa osvetljuje tretjava Anina lučka, ki grozi, da bo vsak čas ugasnila.

V povodnji nosov, diskretnih in vsiljivih, kakor so diskretne in vsiljive tudi njihove čeljusti in geste, obleka in obutev, sredi hudournika najbolj praznega govorjenja, očitnih oslarij in laži, ki vro na te neoprane, robate, nikotinizirane gobce, zevajoče in požrešne, že spet nekaj žvrgole visoki ženski, otročji soprani, ko izražajo odkritosrčno sožalje, saj je bila rajna presvetla velika dobrodelnica, zlata duša, se lažejo šarmantne, rožnate, mesnate ženske ustnice; odpirajo se zamolkpolte šobice z ostrimi zobki, reže se pasji gobci, mahajo z repi, pačijo se mesnate maske z nevarnimi spodnjimi čeljustmi, s trdimi, kriminalnimi, izbočenimi, surovo ploščatimi čeljustmi, gosti, ščetinasti lasje (vsi imajo zmeraj v žepu pri sebi glavnike in se kar naprej češejo), mokri brki, suhljati vratovi, poklapana useša in vsa ta prazna, strma, visoka, nizka, ozka, oglata, surova in štrikotna plastična čela, vsi ti kosmati, široki, sploščeni profili, mehki, približno zarisani in nedodelani obrisi plitvih, topih, jajčastih, okornih, otročjih, okroglih ovalov in lobanj, široka usta, bučaste orehove lupine, kvadratne glave, štirioglate, evklidovsko trde, mehurjaste, trikotne, piramidaste, šilaste, stolpaste, vsi ti hudodelsko topi tilniki, tilniki topoumnih nosorogov, telesna masa spitanih, nabitih, zgnetenih tipov in velikanska množina mesa, ki se premika mimo njega, dekliškega, ženskega, krhkega in tankočutnega mesa, klavrne, zgubančene karikature z dolgimi kraki, infantilne in senilne postave; in vsa ta mešanica kosti, členkov, glav in blazinasto zamaščenih zadnjic se preriva, pači, žre in misli samo na to, kako se bo požrla na vseh teh večnih Slivnicah in Bregalnicah, Ana je pa brzojavila, da ima vročino.

(Odlomek)

Prevedel Janko Moder